

انقلاب فیسبوکی، کفایه، مبارزه برای دموکراسی و حکومت خوب در مصر

نوشته: شریف منصور

تاریخ مه 2010-

به روز شده: اوت 2010

چکیده کشمکش

مصر در حال حاضر در گذار نا آرام به سوی دموکراسی است. رژیم مبارک بیمار است و ناخشنودی عمومی رو به افزایش. درآمد بیش از 40 درصد مصری ها روزانه دو دلار است. برآورد می شود که 30 درصد مردم بیکارند. بیش از 30 درصد هم بی سوادند. اغلب مصری ها برآنند که دولت آن ها را فراموش کرده. با این حال نمی توانند صدای خود را در زمینه نگرانی های مشروع خویش بلند کنند. انحصار تقریباً سی ساله مبارک بردستگاه قدرت به یاری قانون وضعیت اضطراری، موجب شده که در مصر جنبش مخالف قدرتمندی به وجود نیاید. در سال 2010 انتخابات پارلمانی برگزار می شود. فیسبوک و اینترنت گزینه هایی برای عمل گروه های نو و نیروهای سیاسی در حال پیدایش جامعه مدنی اند. افزایش شمار جنبش های ناراضی در سراسر جامعه مشهود است. سازماندهی ها در سطوح پایینی جامعه با هدف بسیج مسالمت آمیز علیه مبارک و حزب او، در انتخابات پارلمانی انجام می شود.

مصر در سال 1922 رسماً استقلال خود را از بریتانیا کسب کرد. این استقلال در پی جنبش تحسین برانگیز نافرمانی مدنی سه ساله مصری ها علیه سیطره استعمار به دست آمد. بعدها مبارزه با استعمار، "انقلاب 1919" نام گرفت. طی سه دهه بعدی حکومت لیبرال و مردمی ملک فاروق مصر را اداره کرد. سرهنگ جوانی به نام جمال عبدالناصر در سال 1952 با یک کودتای نظامی پادشاهی را برانداخت و دیکتاتوری نظامی را جانشین آن کرد. این الگو تا به امروز ادامه یافته است. ابتدا ناصر و جانشین وی انور سادات نظام سیاسی ای را در مصر جانداختند که تقریباً همه قدرت را در دستهای رئیس جمهوری ای قرار داد که با بهره گیری از ماشین پر حجم امنیتی، جامعه مصر را زیر سلطه گرفت. در پی ترور انور سادات در سال 1981 حسنی مبارک رئیس جمهوری شد و تا کنون یعنی 29 سال گذشته بر مصر حکومت کرده است.

در حال حاضر رژیم مصر رارژیمی دورگه می خوانند، چون عملیات دموکراسی به ظاهر مراعات می شود اما همه چیز سطحی است 1. از کودتای نظامی 1952 تاکنون قدرت در دست نظامیان بوده است. مبارک و رهبران حزب دموکراتیک ملی همه تلاششان را برای کسب مشروعیت به کار می گیرند. انتخابات برگزار می کنند. در این انتخابات همه دستگاه های قدرت دولتی را به کار می گیرند تا این تضمین را به وجود آورند که تنها خودشان برنده اند. در انتخابات سال 2005 برای نخستین بار رئیس جمهوری با یک نامزد رقیب وارد میدان شد. همین طور هم در انتخابات پارلمانی مبارک 88.5 درصد آراء را کسب کرد. ایمن نور رقیب وی از حزب الغد(فردا) تنها 7 درصد آراء را به خود اختصاص داد. حزب دموکراتیک ملی مبارک در پارلمان هم 70 درصد کرسی ها را به خود اختصاص داد و اعضای اخوان المسلمین- جنبش غیر قانونی اعلام شده- که به

صورت منفرد نامزد شده بودند 20 درصد کرسی ها را. تنها 30 درصد افراد برخوردار از حق رای در آن انتخابات شرکت کرده بودند. آن 70 درصدی که شرکت نکردند به روند سیاسی اعتقادی نداشتند. در انتخابات مصر از شفافیت و اعتماد و اعتبار خبری نیست. در ثبت نام برای رای دادن، آزادی مبارزه و سازماندهی حزب های سیاسی، شفافیتی وجود ندارد. علاوه بر محدودیت فعالیت سیاسی، در مارس سال 2007 دولت با اصلاح ماده 88 قانون اساسی، نظارت قضائی بر انتخابات را حذف کرد. در انتخابات پارلمانی سال 2008 به خیلی ها اجازه داده نشد در حوزه های رای گیری برای نظارت حضور یابند. در هنگام شمارش آراء هم همین طور. با این تمهیدات، هم برگزاری و هم نظارت بر انتخابات در اختیار وزارت کشور بود.

در مصر به موجب قانون اساسی، رئیس جمهوری عملاً همه حکومت را در کنترل دارد. 3. مبارک در 29 سال گذشته کشور را به موجب "قانون وضعیت اضطراری" اداره کرده است. قانونی که به وی اختیار فوق العاده ای داده است. وی با به کارگیری گسترده پلیس امنیتی و سازمان های اطلاعاتی، کنترل خود را بر نظام اعمال کرده و این نیروها که از اختیارات و مصونیت های بسیار زیادی برخوردارند به خاطر بیرحمی و بهره گیری شدید از شکنجه بدنامند. حکومت با استناد به وضعیت اضطراری، آزادی اجتماع را محدود کرده است. سایر قوانین هم آزادی ثبت نام برای رای دادن، ایجاد سازمان های غیر دولتی و احزاب سیاسی را محدود کرده اند.

وضعیت تندرستی مبارک با شتاب زیادی زیر سوال رفته و روبه وخامت می رود. او به همین سبب دارد پسرش را برای جانشینی آماده می کند. جمال مبارک تلاش دارد ضمن استفاده از میراث پدر، خود را نماینده نسل نوبا برنامه های تازه نشان بدهد. بسیاری از خودی های حکومتی با این تمهید مخالفند. همین طور هم احزاب سیاسی مخالف. ایمن نورو عده داده در صورتی که بتواند در انتخابات

ریاست جمهوری سال 2011 نامزد شود با بسیج نیروها به مخالفت با جانشینی جمال مبارک ادامه خواهد داد.

دکتر محمد البرادعی رئیس پیشین آژانس بین المللی انرژی اتمی و برنده جایزه صلح نوبل هم اعلام کرده است در انتخابات ریاست جمهوری آینده خود را نامزد خواهد کرد به شرط این که روند کنونی عوض شود و اعتبار رقابت ها تضمین گردد. جوانان مصری و احزاب مخالف از این تصمیم استقبال گسترده ای کردند و هنگام ورود وی به فرودگاه قاهره همچون قهرمانی از او استقبال کردند. در اینترنت به گروه پشتیبان وی پیوستند و این گروه هم اکنون بیش از 250 هزار عضو دارد.

کنش های راهبردی

الف. غلبه بر بی تفاوتی جوانان و فناوری اینترنتی

بخشی از چالش پیش روبرای مقابله با مبارک و دستگاه امنیتی وی بسیج انبوه مردم با هدف برنده شدن مخالفان است. اما بی تفاوتی در جامعه مصر جا افتاده چراکه از دهه ها پیش، دستگاه سرکوب دولتی ناراضیان را زیر ضربه داشته است. تنها 23 درصد ثبت نام کنندگان در انتخابات سال 2007 به پای صندوق ها رفتند و این 23 درصد رای خود را به حزب مبارک، اخوان المسلمین، گروه های کوچک و احزاب سکولار دادند. اکثریت 77 درصدی تمایلی به رای دادن نشان نداد.

نسل نو فعالان سیاسی با این بی تفاوتی به رویارویی برخاسته و با بهره گیری از اینترنت و تلفن تلاش دارد با جامعه تماس بگیرد. در مصر بیش از 20 میلیون نفر از اینترنت استفاده می کنند. 42 میلیون نفر تلفن همراه دارند. از این دویزبابت مصر در قاره افریقا اول است. در مصر 162 هزار بلاگر فعالند. اکثرشان هم جوانند

ودر طول عمرشان جز مبارک رئیس جمهوری ندیده اند. اینترنت برای این جوانان راه تازه ای گشوده است. در سال 2008 یک گروه با بهره گیری از فیس بوک توانست 80 هزار نفر را علیه گرانی مواد غذایی بسیج کند. از فیس بوک برای جلب پشتیبانی از اعتصاب کارگران پارچه بافی و اعتراض های کارگری 6 آوریل 2008 استفاده خوبی شد.

دولت مصر در 6 آوریل 2008 یکباره تکان خورد. چون دید که یک سوم جمعیت کشور در خانه ها مانده اند و این نخستین اعتصاب موفق در این کشور بود که با بسیج اینترنتی برگزار شد. دولت در صدد برآمد بخشی از خواست ها را اجرا کند. قیمت ها را کاهش بدهد، مزدها را به شکل بی سابقه ای بالا ببرد. در همان حال که شماری از سازمان دهندگان اینترنتی اعتصاب را هم چند هفته ای زندانی کرد. از آن زمان، 6 آوریل روز ناخشنودی ملی مصر شده و همه گروه های سیاسی و اجتماعی مصر به این مناسبت بسیج می شوند و خواهان انجام اصلاحات در کشورشان.

از نمونه های تاثیر برانگیز اخیر در متن جامعه مصر، موضوع خالد سعید جوان مصری است که در سال 2010 توسط پلیس مصر تا سرحد مرگ شکنجه شد. بی درنگ پس از اعلام مرگ وی هزاران نفر در سراسر مصر به نشانه اعتراض لباس سیاه پوشیدند. ظرف چند روز، خالد نماد ملی مصر شد. بیش از یک چهارم میلیون مصری در فیس بوک خواهان تحقیق پیرامون قضیه و مسئول شناخته شدن پلیس شکنجه گر به ارتکاب جنایت شدند. به فاصله چند هفته موضوع به رسانه های داخلی و بین المللی کشانده شد. رژیم مبارک آن چنان دستپاچه شد که فرمان محاکمه مامور پلیس را صادر کرد⁴.

ب. بهره گیری از موروئی شدن حکومت مبارک با هدف یکپارچه کردن مخالفان

مساله جانشینی در مصر ناظران داخلی و خارجی را نگران کرده است. با نبود معاون ریاست جمهوری و سالخوردگی مبارک و بیماری وی بسیاری از خود می

پرسند خلاء مبارک را چه کسی پر خواهد کرد؟ جنبش مردمی "کفایه" (کافی است) در سال 2003 با طرح این پرسش به میدان آمد.

کفایه از سال 2003 تا 2006 ائتلاف گسترده ای از گروه ها و افراد از طیف های مختلف دینی، فکری، و سیاسی با هدف چالش بارژیم مبارک و جلوگیری از جانیشینی احتمالی جمال مبارک به جای پدرا ایجاد شد. توان کفایه در بسیج گروه ها و سازمان های گوناگون حول یک مساله در سیاست مصر بی سابقه بود. در سال 2005 در جریان همه پرسى قانون اساسى و مبارزه انتخاباتى ریاست جمهوری، کفایه سبک تازه ای از اعتراض را در مصر باب کرد و بدین وسیله توانست نیروهای مختلف سیاسی را برای نخستین بار یکپارچه سازد. کفایه خواست های آزادی سیاسی را با غرور ملی مصری ها پیوند زد، غروری که هر مصری هر روزه درباره تاریخ، جغرافیا و اهمیت راهبردی کشورش احساس می کند.

پ. جلب پشتیبانی آمریکا و غرب

مصر به لحاظ اهمیت ژئوپلیتیک و سیاسی در خاورمیانه، دوست و متحد غرب و آمریکا بوده است. مصر به دلیل اهمیت راهبردی، جغرافیائی و سیاسی در خاورمیانه و افریقا و کمک قاهره به حل طیف گسترده مسائل خاور میانه از جمله صلح با اسرائیل در سال 1979 سالانه دو میلیارد دلار از آمریکا و غرب کمک دریافت می کند. مخالفان در مصر با استفاده از پیوند کشورشان با غرب تلاش دارند به نفع خود بهره گیری کنند. آن ها با ارائه درخواست ها و توسل به دولت های خارجی از آن ها می خواهند با استفاده از اهرم دوستی شان از توسعه دموکراسی در مصر حمایت کنند و از حامیان حقوق بشر در مصر پشتیبانی به عمل آورند.

برای نمونه در سال 2003 آمریکا بزرگ ترین کمک کننده به توسعه و کمک نظامی به مصر، بر مبارک فشار آورد تا دکتر سعدالدین ابراهیم فعال پیشرو حقوق بشر و دموکراسی مصر را آزاد کند. چند ماهی پس از این فشارها ابراهیم آزاد شد.

از این اهرم یک بار دیگر استفاده شد و باراک اوباما رئیس جمهوری آمریکا خواهان آزادی ایمن نور مشهورترین زندانی سیاسی از زندان شد. دکتر ابراهیم و ایمن نوره خاطر فعالیت سیاسی به فساد و تقلب متهم و محکوم شده بودند.

تازه ترین موضوع، خالد سعید است. درمورد این جوان، هم آمریکا 5 و هم اتحادیه اروپا 6 آشکارا در دیدار با مقام های مصری و رسانه های این کشور خواهان پیگرد مسئولان پلیس و روشن شدن واقعه مرگ شدند.

ت. تعهد به شیوه های بی خشونت

مخالفان حکومت مصر اکثرا دیدگاه بی خشونت دارند. این را در راهبردهای خود و در برنامه ریزی ها و اجرای آن ها نشان داده اند. به جز چند مورد خشونت عوام در شهر المحله در 6 آوریل 2006 در جریان اعتصاب کارگری، رهبران و اعضای جنبش مخالف از شیوه های بی خشونت در قبال سرکوب بی وقفه حکومت، بهره می گیرند. در یک نمونه بارز، اعتراض کنندگان در قاهره با الگو گرفتن از دموکراسی خواهان اوکراین به سربازانی که آن ها را کتک می زدند گل دادند. در موردی دیگر به دعوت برخی نمایندگان پارلمانی مصر در مقابل پارلمان جمع شدند و با نصب سیل بر سینه ها از ماموران پلیس خواستند به هدف تیراندازی کنند.

وضعیت امروزی

با وجود محدودیت ها و سرکوب دولت، جامعه مدنی مصر به مبارزه برای تحول و تغییر سیاسی ادامه می دهد. با بدتر شدن وضع تندرستی مبارک، مردم مصر به آینده کشورشان می اندیشند.

البرادعی که با استقبال پر شور مردم دلگرم شده بود مبارزه سراسری را در راه یک پارچه کردن مخالفان حول محور پیشنهاد جمعی اصلاح قانون اساسی سامان داد. نام جنبش او "اتحادیه ملی برای تغییر" است. هدف مبارزه جمع آوری میلیون

ها امضا در حمایت از حقوق شهروندی مصری هاست. وی در طول سه ماه 600 هزار امضا از راه اینترنت و کتبی جمع آوری کرد. میزان توفیق این مبارزه بستگی دارد به توان البرادعی در جذب پشتیبانی جوانان و رسانه ها، تمایل او به پذیرش مخاطره در راه اندازی یا اعتراض های خیابانی، ظرفیت وی در ادامه راه و کمک گرفتن از دیگر رهبران مخالف دولت به عنوان کسب نامزدی ریاست جمهوری با برنامه " تغییر " و نه تنها برای رئیس جمهور شدن. بسیاری از رهبران مخالف می گویند از البرادعی به عنوان رهبر موقت در دوره چند ساله گذار کشور از وضعیت کنونی و تغییر نظام و تارسیدن مصر به انتخابات آزاد و منصفانه پشتیبانی می کنند.

ایمن نور رهبر الغد (فردا) از قصد خود برای پیشبرد اصلاحات سیاسی که به انتخابات آزاد پارلمانی و ریاست جمهوری منجر شود سخن می گوید. وی مبارزه ای ملی و بین المللی را برای جلب پشتیبانی برنامه خود برای اصلاحات آغاز کرده است. حمدین صباحی رهبر سرشناس احزاب ناصری و نماینده کنونی پارلمان نیز از تلاش برای جلب پشتیبانی در انتخابات ریاست جمهوری صحبت کرده است.

دیگر احزاب لیبرال (الوفد، الجبهه) شاید نامزدهای قوی برای انتخابات نداشته باشند. اما در همکاری باهم و تماس با سایر بازیگران کلیدی صحنه سیاست نظیر اخوان المسلمین که از پشتیبانی بخشی از توده های مردم برخوردارند، سعی در تقویت خویش دارند. اخوان المسلمین به خاطر نفوذ دینی و حمایت از اصلاحات اجتماعی مورد پشتیبانی توده ها است. آن ها هم از راه اینترنت در صدد جذب جوانانند.

باشگاه قضات، اتحادیه نیمه سندیکایی قاضی های مصر، از گروه های دیگری است که انحصار حکومت بر قدرت سیاسی رسمی را تهدید می کند. این باشگاه تلاش دیرپایی را به منظور جدا شدن از بدنه اجرایی حکومت پیگیری کرده است. اعضای آن بر انتخابات سال های 2000 و 2005 نظارت داشته اند. بخشی از

فعالیت رهبری این باشگاه معطوف به بسیج قاضی های مصری به منظور نظارت بر انتخابات پیش رو است.

عنصر مهم دیگر در زمینه رشد جنبش اصلاح طلبانه رسانه های مستقل از جمله تلویزیون ماهواره ای و کانال های مستقل نمایش فیلم و برنامه است. این رسانه ها با عبور از خط قرمز دولت تاحدی میزان آزادی بیان در کشور را گسترش داده اند. نقش بی همتای سازمان های غیر دولتی در پیشبرد دموکراسی، توسعه و حقوق بشر را نباید نادیده گرفت. این ان جی او ها نقشی بس مهم و بی همتایی در ارائه پشتیبانی داشته اند. این ها نقشی فعال در نظارت بر انتخابات سال 2005 داشته و از آن پس با استفاده از کمک های مالی خارجی بر منابع و قابلیت های خود افزوده اند.

و سرانجام، همان گونه که انقلاب 1919 نشان داد مصری ها به دنیا و به خودشان نشان داده اند هنگامی که یک پارچه اند کار های سترگی می توانند به انجام برسانند. با تاسف در طول سال های حکومت ارتشیان با مشیت آهنین، مردم رام شده و همه گروه های مخالف از هم پاشانده شده اند. نظامیان همچنین فرهنگ بی تفاوتی سیاسی را جا انداخته اند. در سال های اخیر نشانه های تازه ای از امید هویدا شده است. افزایش فزاینده بهره گیری از اینترنت و منابع تازه رسانه ای برای فعالان، زندگی نوی را به جنبش مخالفان که در غیر این صورت ایستا بود، دمیده است. جنبش کفایه نشان داد گروه های گوناگون مصری مایل و توانا هستند با همکاری یکدیگر به هدف مشترک دست یابند. دولت های خارجی که متحدان نزدیک مصرند نیز حمایت شان را از تحول دموکراتیک در مصر نشان داده اند. چون به این نکته آگاهند که رژیم کنونی مصر دیگر پاسخگوی خواست های مصریان نیست. شهامت رهبرانی از تراز ایمن نور و محمد البرادعی الهام بخش مردم و فشار برای ایجاد گزینه های بی در برابر مبارک و پسرش شده اند. همه این تحولات امید بخش است به شرط این که عناصر مختلف جنبش مخالفان، در زمینه ایجاد راهبرد اصلاحات ارگانیک (انداموار) که ریشه در توده های مردم

داردهمکاری نزدیک داشته باشند. درچنان صورتی می توانندبه شیوه ای صلح آمیز و روشی با ثبات دوران گذارمصر به دموکراسی را رهبری کنند.

پایان